

ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ВУГІЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Звітність про собівартість вугільної продукції є інформаційною базою для управління витратами на видобуток. Інформація має бути оптимальною, тобто достатньою та достовірною для прийняття рішень щодо раціонального використання таких факторів, як капітал, труд, земельні відводи. Для цього система обліку повинна враховувати галузеві особливості. Вугільна галузь України є багатоукладною, вона має у складі 132 шахти з державною формою власності, 21 шахту приватизовану потужними фінансово-промисловими компаніями з недержавною формою власності, три розрізи, які входять до закритих акціонерних товариств, дві шахти, що в оренді, та понад 180 непотужних шахт і відокремлених дільниць, діючих шахт та тих, що закриваються. Крім цього, функціонують шах-то-машинобудівельні та рудо ремонтні заводи, транспортні та інші підприємства. Вважалося, що вугільна промисловість є монопродуктовою галуззю. Насправді ж в Україні видобувається вугілля дев'яти марок, тому готова вугільна продукція нараховує понад 60 найменувань [1].

У 2005 р. видобуто 79,8 млн. т рядового вугілля, у тому числі державними шахтами 46,1 млн. т, або 58,9%. Економіка України забезпечується вугільною продукцією власного виробництва на 95%, але якість її не повною мірою задовольняє споживачів. У 2005 р. на збагачувальних фабриках було перероблено 50,7 млн. т вугілля та одержано 32,1 млн. т продуктів. Споживачам поставлено 22,7 млн. т рядового вугілля. Це обумовило ведення обліку обсягів готової вугільної продукції, яка складається з рядового вугілля та продуктів збагачення (концентрат, промпродукт, відсів, шлам), що постачаються споживачам.

Промисловість з 2001 р. перейшла від обліку та звітності витрат на видобуток рядового вугілля до обліку та звітності витрат на виробництво готової вугільної продукції відповідно до тимчасових методичних рекомендацій з обліку витрат на її виробництво на шахтах та розрізах [2]. Але цього недостатньо для виявлення причин постійного зростання собівартості 1 т вугільної продукції та для прийняття рішень щодо її зниження.

Витрати на виробництво вугільної продукції у 2005 р. покривалися доходом від її реалізації на 80,4%. Державна фінансова підтримка на покриття частини витрат з собівартості дорівнювала 11,9%, решта утворювала непокрите збитки. Таке явище спостерігалось і у попередні роки, що обумовило утворення кредиторської заборгованості на підприємствах. Завдяки збільшенню державної фінансової підтримки вуглевидобувних підприємств непокрите збитки у I півріччі 2006 р. зменшилися у порівнянні з відповідним періодом попереднього року. Але підвищення рівня заробітної плати на 4%, зростання тарифів на електроенергію, цін на матеріально-технічні ресурси та послуги промислового

характеру шахтам не дозволили покращити стан галузі [3]. Собівартість 1 т готової продукції за 7 міс 2006 р. досягла 323,08 грн., ціна реалізації 1 т дорівнювала 241,69 грн., тобто збитки на 1 т становили 81,39 грн. Діючі Галузеві методичні рекомендації з обліку витрат на виробництво готової вугільної продукції [2] не дозволяють системно встановлювати причини зростання собівартості перш за все тому, що вони не передбачають калькулювання собівартості видобутку рядового вугілля. Відсутність такого показника на середньому і вищому рівнях управління галуззю заважає визначенню ефективності роботи конкретної шахти, особливо під час прийняття рішень щодо її закриття та установа розміру держпідтримки на покриття частки витрат з собівартості. У процесі збагачення частина породи вилучається й якість продуктів поліпшується, але обсяги готової продукції зменшуються у порівнянні з переробленим рядовим вугіллям. В умовах, коли витрати на виробництво готової вугільної продукції збільшуються, а обсяг її зменшується, собівартість 1 т буде зростати. Може статися, що шахта, яка постачає споживачам рядове вугілля, буде мати нижчу собівартість, ніж та, яка постачає збагачений продукт.

Отже, сучасна облікова інформація не дозволяє визначати ефективність роботи шахт. Тому в систему обліку витрат на виробництво доцільно ввести показник собівартості видобутку 1 т рядового вугілля. Для позитивного вирішення цього питання в органах управління галуззю такий показник можливо знаходити розрахунковим методом за формулою :

$$C_p = (V_{пс} - V_з - V_т) / D_p,$$

де C_p — собівартість 1 т рядового вугілля, грн.; $V_{пс}$ — витрати на готову продукцію по повній собівартості, грн.; $V_з$ — витрати на збагачення рядового вугілля, грн.; $V_т$ — витрати на транспортування рядового вугілля від шахти до збагачувальної фабрики, грн.; D_p — обсяг видобутку рядового вугілля, т.

Розрахунки свідчать, що собівартість 1 т рядового вугілля у 2005 р. у державному секторі галузі коливалась від 88,29 грн. до 1069,82 грн.. Різні рівні собівартості управління виробництвом та збутом вугільної продукції зумовили неоднакову рентабельність збитковості шахт державного сектора галузі. Великий рівень собівартості видобутку 1 т рядового вугілля на більшості шахт потребує мобілізації резервів для зниження витрат із застосуванням важелів системного управління витратами. З цією метою необхідно розробити методичні рекомендації, які мають урахувати структурні зміни у вугільній промисловості, що відбуваються внаслідок трансформації системи управління та форм власності. Зараз шахти можуть діяти самостійно, а це потребує диференційованого підходу до визначення складу витрат на видобуток вугілля залежно від статусу шахти. Рішення щодо збагачення рядового вугілля приймається на рівні вуглевидобувного підприємства, тому саме на ньому потрібно вести облік та звітність про витрати на виробництво готової вугільної

продукції. Крім того, облік та звітність пропонується вести з розрахунку на видобуток рядового вугілля по кожній шахті. Це дозволить оцінювати шахти з точки зору виробничої та економічної ефективності, не робити помилок під час прийняття рішень щодо доцільності їх подальшої експлуатації. У ринкових умовах господарювання виникає необхідність визначати собівартість усіх видів вугільної продукції з метою встановлення конкурентоспроможності. Собівартість 1 т кожного виду продуктів збагачення приймається на середньому рівні, оскільки продукти отримують під час проходження єдиного технологічного процесу. Ціна на продукти збагачення повинна визначатися окремо по кожному виду з урахуванням їх енергетичної чи технологічної цінності. Якщо шахта постачає рядове вугілля на декілька фабрик, тоді собівартість продуктів збагачення визначається по кожній фабриці. Вуглевидобувне підприємство з урахуванням централізованих витрат та витрат, що пов'язані зі збагаченням вугілля, складає зведений звіт про собівартість готової вугільної продукції. У довідці до звіту шахт пропонується наводити витрати на виробництво та собівартість 1 т рядового вугілля, готової товарної вугільної продукції та продуктів збагачення. На шахтодільницях облік витрат пропонується вести по тих видах вугілля, які пов'язані з діяльністю конкретної шахти з урахуванням частки загальновиробничих та адміністративних витрат шахтоуправління. Звіти про собівартість вугільної продукції пропонується подавати у такому порядку: шахти та шахтоуправління — щомісячно вуглевидобувному підприємству; вуглевидобувні підприємства — щомісячно зведений звіт Мінвуглепрому. Крім того, треба вказувати обсяги переробки рядового вугілля та отриманих продуктів збагачення по видах, витрати на збагачення та собівартість 1 т кожного виду. Видобувним підприємствам (компаніям) з державною формою власності доцільно розробити та ввести в дію систему управління витратами на всіх рівнях і стадіях виробництва вугільної продукції. Як елемент цієї системи мають стати оновлені методичні рекомендації з обліку витрат на виробництво вугільної продукції.

Література :

1. Братков Е. Я., Альшева Н. В. Становление рынка угольной продукции в Украине и проблемы ценообразования // Уголь Украины.- 1998.- № 8-9.
2. Тимчасові галузеві методичні рекомендації з обліку витрат на виробництво готової вугільної продукції на шахтах та розрізах / ДонВУГІ.— Донецьк, 2001.
3. Пискунова Н. В. Системный подход к разрешению проблем шахт Украины // Уголь Украины.— 2002.— № 5.

Рязанцев Н. А., Рязанцева Н. А.

ВИЗНАЧЕННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ОБСЯГУ ВИДОБУТКУ ВУГІЛЛЯ ШАХТ КРАСНОАРМІЙСЬКОГО РЕГІОНУ

В умовах ринкової економіки, коли основним критерієм виробничо-господарської діяльності підприємства є прибуток, виникають такі поняття як “точка беззбитковості”, “інтервал беззбиткового видобутку”, “оптимальний обсяг видобутку вугілля”. Звичайний лозунг “чим більше видобуток вугілля, тим краще” не спрацьовує. Для кожного окремого підприємства результат фінансово-економічної діяльності залежить не тільки від рівня видобутку, а й від обсягу споживання ресурсів, співвідношення цін на споживчі ресурси і вугільну продукцію, соціальних обставин у країні і т.і. В останні роки індекс підвищення цін залишався досить великим, тому, незважаючи на жорсткий режим економії, витрати на виробництво вугільної продукції щорічно зростають. Так з 1995 по 2005 рік середньомісячні умовно-постійні витрати зросли у 5,86 рази, а загальні витрати – у 5,3 рази. Залежність витрат на виробництво вугільної продукції від обсягів видобутку є досить складною. Перш за все, умовно-постійні витрати не є такими, а залежить від кількості стволів, вентиляторів головного провітрювання, водовідливних установок, очисних та підготовчих вибоїв у роботі, що можуть змінюватись протягом року як завгодно. По-друге, умовно-змінні витрати складаються як з прогресивної частини, що зростає із збільшенням рівня видобутку, так і з регресивної частини, що зменшується із зростанням рівня видобутку (витрати на підтримання підготовчих виробок, профілактичні заходи проти обвалювання покрівлі у очисних вибоях, викидів вугілля і газу тощо). У зв'язку з цим, форма кривої залежності витрат по собівартості від обсягів видобутку (або від обсягів вугільної продукції) має вигляд косинусоїди або кубічної параболи, що не виходять з початку координат. На малюнку 1 наведено залежність витрат на виробництво від місячного видобутку вугілля за останні роки для шахти ім. О.Г. Стаханова. Оптимальний видобуток при цьому складає 144 тис.т вугілля або близько 90 тис.т товарної продукції на місяць.

Якщо ціна на вугільну продукцію і її якість відносно стабільні, залежність доходу від обсягу видобутку наближається до прямої лінії, що виходить з початку координат.

Фактично ціна на вугільну продукцію коливається залежно від її якості, соціальних обставин, кон'юнктури ринку, умов договору із споживачем, тому залежність доходу від видобутку не є прямою. У зв'язку з цим, в загальному випадку можливі п'ять варіантів:

1. При будь-якому обсязі видобутку витрати на виробництво продукції завжди більше ніж доходи від її реалізації. Шахта працює збитково. Існує оптимальний видобуток, при якому збитки мінімальні. Кошти для